Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (åttonde avdelningen)

den 30 maj 2024*

”Begäran om förhandsavgörande – Direktiv 93/13/EEG – Oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal – Artikel 1.2 – Tillämpningsområde – Undantag för avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter – Tilläggsvillkor i kreditavtal som näringsidkaren delgett konsumenten för att följa nationell lagstiftning – Artikel 3.2 – Avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling – Konsumenten har inte skrivit under tilläggsvillkoret – Presumtion för tyst accept av tilläggsvillkoret – Nationell rättspraxis som undantar ett avtalsvillkor som ingår i ett sådant tillägg från domstolskontroll av villkorets skälighet”

I mål C-176/23,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Tribunalul Specializat Mureş (Specialdomstolen för Mureş, Rumänien) genom beslut av den 2 mars 2021, som inkom till domstolen den 21 mars 2023, i målet

UG

mot

SC Raiffeisen Bank SA,

meddelar

DOMSTOLEN (åttonde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden N. Piçarra samt domarna N. Jääskinen (referent) och M. Gavalec,

generaladvokat: J. Kokott,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– Rumäniens regering, genom R. Antonie, E. Gane och L. Ghiță, samtliga i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: rumänska.

– Portugals regering, genom P. Barros da Costa, A. Cunha, A. Luz och L. Medeiros, samtliga i egenskap av ombud,

– Europeiska kommissionen, genom A. Boitos och N. Ruiz García, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 1.2 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan konsumenten UG och SC Raiffeisen Bank SA, om fastställande av huruvida villkor i ett kreditavtal som ingåtts mellan dessa parter är oskäliga.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 I trettonde skälet i direktiv 93/13 anges följande:

”Sådana författningsföreskrifter hos medlemsstaterna som direkt eller indirekt reglerar villkoren för konsumentavtal antas inte innehålla oskäliga villkor. Därför förefaller det inte nödvändigt att villkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter och principer eller bestämmelser i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt underkastas bestämmelserna i detta direktiv. I det avseendet omfattar uttrycket ’bindande författningsföreskrifter’ i artikel 1.2 även regler som enligt lagstiftningen gäller mellan de avtalsslutande parterna om inget annat har avtalats.”

4 I artikel 1.2 i direktivet föreskrivs följande:

”Avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter samt bestämmelser eller principer i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt, särskilt inom transportområdet, är inte underkastade bestämmelserna i detta direktiv.”

5 I artikel 3 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

2. Det skall alltid anses att ett avtalsvillkor inte har varit föremål för individuell förhandling om det har utarbetats i förväg och konsumenten därför inte har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll; detta gäller särskilt i samband med i förväg formulerade standardavtal.

Den omständigheten att vissa delar av ett villkor eller ett särskilt villkor har varit föremål för individuell förhandling utesluter inte att denna artikel tillämpas på resten av avtalet, om en samlad bedömning av avtalet leder till slutsatsen att det likväl rör sig om ett i förväg formulerat standardavtal.

Om en näringsidkare hävdar att ett standardvillkor har varit föremål för individuell förhandling, har han bevisbördan för sitt påstående.”

Rumänsk rätt

Lagen om oskäliga avtalsvillkor

6 I artikel 3.2 i Legea nr. 193 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori (lag nr 193/2000 om oskäliga villkor i avtal mellan näringsidkare och konsumenter) av den 6 november 2000 (ompublicerad i *Monitorul Oficial al României*, del I, nr 543 av den 3 augusti 2012) (nedan kallad lagen om oskäliga avtalsvillkor) föreskrivs att avtalsvillkor som ingåtts på grundval av annan gällande lagstiftning inte ska omfattas av bestämmelserna i den lagen.

OUG nr 50/2010

7 I artikel 37 i Ordonanța de urgență a Guvernului no 50/2010 privind contractele de credit pentru consumatori (brådskande regeringsbeslut nr 50/2010 om konsumentkreditavtal) av den 9 juni 2010 (*Monitorul Oficial al României*, del I, nr 389 av den 11 juni 2010), i dess tillämpliga lydelse (nedan kallat OUG nr 50/2010), föreskrivs följande:

”Följande bestämmelser gäller för kreditavtal med rörlig ränta:

a) räntesatsen är kopplad till fluktuationerna i referensindexen Euribor/Robor/Libor/BNR:s [Banca Națională a României (Rumäniens centralbank)] styrränta, beroende på kreditvalutan, till vilken borgenären kan lägga till en marginal, vilken ligger fast för avtalets hela löptid.

b) räntemarginalen får endast ändras efter lagändringar som uttryckligen föreskriver detta.

c) i överensstämmelse med varje kreditinstituts affärspolicy, med avvikelse från bestämmelserna i b, får marginalvärdet och referensindexen minskas.

d) i avtalet ska uttryckligen anges metoden för att beräkna förändringen av räntesatsen, med angivande av periodicitet och/eller villkor för ändringen av räntesatsen, uppåt eller nedåt.

e) de uppgifter som ingår i metoden för beräkning av räntevariationen och dess värde ska offentliggöras på borgenärernas webbplatser och i alla dess lokaler.”

8 Enligt artikel 95 OUG nr 50/2010 gäller följande:

”1. För nu gällande avtal är kreditgivaren skyldig att inom 90 dagar från förevarande dekrets ikraftträdande vidta de åtgärder som krävs för att avtalet ska uppfylla bestämmelserna i detta dekret.

2. Nu gällande avtal ska ändras genom tilläggsavtal inom 90 dagar från förevarande dekrets ikraftträdande.

3. Kreditgivaren ska kunna uppvisa att han iakttagit all den omsorg som krävs för att informera konsumenten om ingåendet av tilläggsavtal.

4. Det är förbjudet att införa avtalsvillkor i tilläggsavtalet som strider mot detta brådskande dekret. Avtalsvillkor som strider mot detta brådskande dekret och som eventuellt införs i tilläggsavtalen är juridiskt ogiltiga.

5. Om konsumenten underlåter att ingå de tilläggsavtal som avses i punkt 2 ovan anses detta som ett tyst godkännande av nämnda tilläggsavtal.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

9 Den 23 mars 2007 ingick UG ett kreditavtal med Raiffeisen Bank med rörlig ränta avseende ett belopp på 15 300 schweiziska franc (CHF) (cirka 16 048 euro) (nedan kallat det aktuella kreditavtalet). När avtalet ingicks var den gällande räntesatsen 5,9 procent per år, men enligt villkoren i avtalet hade näringsidkaren möjlighet att ändra räntesatsen mot bakgrund av utvecklingen på finansmarknaden genom att informera låntagaren om den nya räntesatsen på det sätt som angavs i de allmänna villkoren.

10 Den 10 september 2010 delgav Raiffeisen Bank UG ett tilläggsavtal till det aktuella kreditavtalet för att det skulle uppfylla kraven i OUG nr 50/2010. Raiffeisen Bank meddelade genom denna underrättelse UG att den nationella lagstiftaren hade föreskrivit ändringar i alla kreditavtal som ingåtts med konsumenter. Bland annat skulle avtalsvillkoren avseende fastställandet av den rörliga räntan ändras genom att hänvisa till ett objektivt index baserat på den valuta i vilken krediten beviljades, jämte en fast marginal för kreditinstitutet under hela avtalets löptid. Det framgår av begäran om förhandsavgörande att detta tilläggsavtal inte undertecknades av UG, varför han underförstått ansågs ha samtyckt till detta i enlighet med artikel 95.5 OUG nr 50/2010.

11 Den 29 december 2017 väckte UG talan vid Judecătoria Sighișoara (Förstainstansdomstolen i Sighișoara, Rumänien) och yrkade bland annat att det skulle fastställas att de villkor i det aktuella kreditavtalet som avsåg bankens möjlighet att ändra räntesatsen var oskäliga. UG yrkade även att rätten på samma grund skulle fastställa att dessa villkor var ogiltiga och att de belopp som erlagts i enlighet med dem skulle återbetalas.

12 Genom beslut av den 10 juni 2020 ogillade domstolen i första instans överklagandet, bland annat med motiveringen att det, mot bakgrund av lagen om oskäliga avtalsvillkor, genom vilken direktiv 93/13 införlivades med rumänsk rätt, inte var tillåtet för den domstolen att pröva huruvida de villkor i det aktuella kreditavtalet som följer av det tilläggsavtal som avses i punkt 10 ovan eventuellt var oskäliga, eftersom de bland annat avspeglar en skyldighet som införts genom de bindande bestämmelserna i en nationell författning, nämligen OUG nr 50/2010.

13 UG har överklagat denna dom till Tribunalul Specializat Mureș (Specialdomstolen för Mureș, Rumänien), som är den hänskjutande domstolen. Han har bland annat gjort gällande att bestämmelserna i OUG nr 50/2010 endast syftar till att stärka konsumentskyddet och att de ändringar som gjorts i detta genom det tillägg som Raiffeisen Bank delgett UG, vad gäller det aktuella kreditavtalet, inte var förenliga med denna nationella författning.

14 Raiffeisen Bank anser att det villkor i det aktuella kreditavtalet som avser fastställandet av den räntesats som ursprungligen angavs i avtalet upphörde att gälla den dag då tilläggsavtalet av den 10 september 2010 trädde i kraft. Detta villkor ersattes vid denna tidpunkt av det villkor som var i kraft den dag då UG väckte talan, enligt vilket denna räntesats är knuten till ett verifierbart referensindex, plus en fast marginal för banken, i enlighet med kraven i OUG nr 50/2010. Raiffeisen Bank har gjort gällande att den således följde tillämplig lagstiftning genom att genomföra de relevanta nationella bestämmelserna.

15 Enligt den hänskjutande domstolen ska frågan huruvida den kan göra en bedömning av om vissa avtalsvillkor som omfattas av tillämpningsområdet för OUG nr 50/2010 eventuellt är oskäliga prövas mot bakgrund av direktiv 93/13 och relevant praxis från EU-domstolen, bland annat mot bakgrund av den restriktiva tolkning som ska göras av artikel 1.2 i direktiv 93/13, vilken utgör ett undantag från bestämmelserna om skydd för konsumenter mot oskäliga avtalsvillkor.

16 Domstolen utgick visserligen från principen att den nationella lagstiftaren, genom att ålägga parterna ett avtalsvillkor vars innehåll återspeglar en bindande nationell bestämmelse, därigenom har avsett att skapa en balans mellan samtliga rättigheter och skyldigheter för parterna i avtalet, så att ett sådant villkor inte kan bli föremål för en domstolsprövning av huruvida det eventuellt är oskäligt. Den hänskjutande domstolen anser emellertid att även när ett villkor i ett kreditavtal uppfyller kraven i artikel 37 OUG nr 50/2010, kan konsumenten fortfarande inte förstå omfattningen av sina skyldigheter, eftersom det i denna bestämmelse endast föreskrivs att den rörliga räntesatsen ska fastställas inte bara på grundval av ett objektivt index, utan även på grundval av en fast marginal som motsvarar näringsidkarens intressen. Dessutom kan detta objektiva indicium, även om det fastställs oberoende av parternas vilja, leda till betydande fluktuationer. Enligt den hänskjutande domstolen kan sådana fluktuationer, till skillnad från en upplyst genomsnittskonsument, utnyttjas av en näringsidkare tack vare dennes erfarenhet och större möjligheter att förutse utvecklingen.

17 Den hänskjutande domstolen tvivlar således på att de relevanta bestämmelserna i OUG nr 50/2010, i avsaknad av lämpliga mekanismer för att skydda konsumenten, kan anses kunna genomföras oberoende av parternas vilja eller tillämpas ex officio, i avsaknad av någon annan form av överenskommelse mellan parterna. Bedömningen av huruvida avtalsvillkor som avspeglar dessa bestämmelser eventuellt är oskäliga får således inte undandras domstolskontroll.

18 Den slutsats är emellertid inte förenlig med dominerande nationell rättspraxis, enligt vilken avtalsvillkor i tilläggsavtal som genomförs av näringsidkare med stöd av OUG nr 50/2010 inte kan bli föremål för en sådan kontroll.

19 Mot denna bakgrund beslutade Tribunalul Specializat Mureş (Specialdomstolen för Mureş) att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till domstolen:

”1) Ska, vid tillämpningen av bestämmelserna i artikel 1.2 i direktiv [93/13], som har införlivats med nationell rätt genom bestämmelserna i artikel 3.2 i [lagen om oskäliga avtalsvillkor],

särskilt mot bakgrund av skälen 12 och 13 i direktivet,

men även med beaktande av artiklarna 80 och 81 [OUF nr 50/2010],

de bestämmelserna tolkas så, att de inte utesluter möjligheten för de nationella domstolarna att även pröva eventuell oskälighet hos avtalsvillkor som fastställs i tilläggsavtal till låneavtal som näringsidkare har ingått med konsumenter före ikraftträdandet av den sistnämnda rättsakten, det vill säga i enlighet med artikel 95 OUG nr 50/2010, om dessa uttryckligen har godtagits av konsumenten i enlighet med artikel 40.1 OUG nr 50/2010 om konsumentkreditavtal, eller om de anses ha godtagits genom tyst samtycke enligt lag (*ope legis*) i enlighet med artikel 40.3 OUG nr 50/2010?

2) Om den första frågan besvaras jakande: Strider nationell rättspraxis där det fastställs att ett uttryckligt godkännande av ett tilläggsavtal som har upprättats i enlighet med artiklarna 40.1 och 95 OUG nr 50/2010 automatiskt innebär att [det tilläggsavtalet] har framförhandlats och att de villkor som anges däri följaktligen inte kan bli föremål för en prövning av eventuell oskälighet mot [unionsrätten], mot bakgrund av det ovan anförda och omständigheterna i den anhängiggjorda tvisten?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

20 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 1.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den utgör hinder för att pröva huruvida villkor i ett konsumentkreditavtal som ingåtts mellan en konsument och en näringsidkare är oskäliga när näringsidkaren har ändrat dessa villkor för att säkerställa att kreditavtalet är förenligt med bindande nationell lagstiftning om hur räntesatsen ska fastställas, enligt vilken denna räntesats ska ersättas med en räntesats som fastställts på grundval av ett av de referensindex som föreskrivs i denna lagstiftning jämte en fast marginal som fastställs av näringsidkaren för avtalets hela löptid.

21 Det ska inledningsvis understrykas att artikel 1.2 i direktiv 93/13 anger att avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter inte omfattas av direktivets tillämpningsområde.

22 Med hänsyn till syftet med direktivet, det vill säga att skydda konsumenter mot oskäliga villkor i avtal som sluts med näringsidkare, ska undantaget i artikel 1.2 tolkas restriktivt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 december 2021, Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, punkt 37).

23 Vad för det första gäller uttrycket ”bindande författningsföreskrifter” framgår det av fast rättspraxis att detta uttryck, mot bakgrund av trettonde skälet i nämnda direktiv, innefattar dels sådana bestämmelser i den nationella lagstiftningen som gäller mellan de avtalsslutande parterna oberoende av deras val, dels dispositiva bestämmelser, det vill säga sådana bestämmelser som gäller mellan de avtalsslutande parterna om inget annat har avtalats (dom av den 21 december 2021, Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, punkt 30 och där angiven rättspraxis).

24 Vad vidare gäller frågan huruvida ett avtalsvillkor ”avspeglar” en sådan bindande författningsföreskrift i nationell rätt, i den mening som avses i artikel 1.2 i direktiv 93/13, erinrar domstolen om följande. Det undantag som införts genom nämnda bestämmelse motiveras av att det i princip är rimligt att presumera att den nationella lagstiftaren har sett till att det sammantaget råder balans mellan parternas rättigheter och skyldigheter i vissa avtal, en balans

som unionslagstiftaren uttryckligen har velat bevara. Den omständigheten att det har skapats en sådan balans utgör inte ett villkor för att undantaget i artikel 1.2 ska kunna tillämpas, utan själva motiveringen av detta undantag (dom av den 6 juli 2023, First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, punkt 22 och där angiven rättspraxis).

25 I förevarande fall ankommer det således, vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor som avspeglar en bestämmelse i OUG nr 50/2010 är undantaget från tillämpningsområdet för direktiv 93/13 enligt artikel 1.2 i direktivet, inte på den hänskjutande domstolen att först kontrollera att den nationella lagstiftaren genom denna rättsakt har sett till att uppnå en balans mellan samtliga rättigheter och skyldigheter för parterna i det aktuella avtalet.

26 Det framgår vidare av domstolens praxis att ett villkor i ett avtal som ingåtts mellan en konsument och en näringsidkare, som avspeglar en bindande nationell bestämmelse som inte är tillämplig på avtalet eller som inte hänvisar till en sådan bestämmelse utan endast till den nationella lagstiftningen i dess helhet inte kan anses avspegla en bindande nationell rättsregel i den mening som avses i artikel 1.2 i direktiv 93/13 och därmed undgå domstolsprövning av huruvida villkoret eventuellt är oskäligt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 mars 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punkt 30, och dom av den 3 april 2019, Aqua Med, C-266/18, EU:C:2019:282, punkterna 35–38).

27 För att ett avtalsvillkor ska anses ”avspegla” en bindande författningsföreskrift i den mening som avses i artikel 1.2 i direktiv 93/13, måste detta villkor således återge det normativa innehållet i en bindande föreskrift som är tillämplig på avtalet i fråga, på så sätt att det kan anses ge konkret uttryck för samma rättsregel som den som avses i den bindande föreskriften (dom av den 6 juli 2023, First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, punkt 25).

28 I förevarande fall ankommer det på den hänskjutande domstolen att göra de bedömningar som är nödvändiga för att avgöra huruvida det avtalsvillkor som är aktuellt i det nationella målet, i den mening som avses i artikel 1.2 i direktiv 93/13, återspeglar de relevanta bestämmelserna i OUG nr 50/2010.

29 Mot bakgrund av de uppgifter som framgår av handlingarna i målet framgår det emellertid att avtalsvillkoren i det aktuella kreditavtalet följer av bestämmelserna i OUG nr 50/2010. Enligt dessa bestämmelser var bankerna nämligen skyldiga att göra vissa ändringar i alla konsumentkreditavtal. Denna lagstadgade skyldighet avsåg särskilt villkoren för att fastställa den rörliga räntesatsen. Dessutom förefaller OUG nr 50/2010 ha berövat konsumenterna möjligheten att godta eller avslå dessa ändringar. I OUG nr 50/2010 föreskrevs nämligen att om konsumenterna inte skrev under det tilläggsavtal som anmälts av banken, ansågs de underförstått ha godtagit villkoren för detta.

30 Även om artikel 37 a OUG nr 50/2010 föreskrev att räntan på kreditavtal skulle ersättas med en räntesats som fastställts på grundval av ett referensindex och en fast marginal som är tillämplig under hela avtalets löptid, framgår det av handlingarna i målet att bankerna har ett utrymme för skönsmässig bedömning vad gäller såväl valet av referensindex som storleken på den fasta marginalen.

31 Under dessa omständigheter förefaller, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera, den nationella lagstiftningen ha fastställt en allmän ram och de villkor som ska iakttas vid fastställandet av den nya rörliga räntesatsen, samtidigt som kreditinstituten har ett utrymme för skönsmässig bedömning vid beräkningen av den nya räntesatsen.

32 I dom av den 3 mars 2020, Gómez del Moral Guasch (C-125/18, EU:C:2020:138, punkterna 33–37), slog domstolen fast att det undantag som föreskrivs i artikel 1.2 i direktiv 93/13 inte var tillämpligt på ett avtalsvillkor enligt vilket den räntesats som var tillämplig på lånet baserades på ett av de officiella referensindexen enligt nationell lagstiftning, när det inte enligt den lagstiftningen var obligatoriskt att tillämpa det värdet utan banken fick bestämma den rörliga räntan på annat sätt.

33 Av detta följer att undantaget i artikel 1.2 i direktiv 93/13 inte är tillämpligt i en situation där en näringsidkare har ändrat villkoren i ett konsumentkreditavtal för att säkerställa att avtalet är förenligt med en nationell lagstiftning som antagits efter det att avtalet ingåtts, om denna lagstiftning endast föreskriver en allmän ram för fastställandet av räntesatsen för detta kreditavtal, samtidigt som näringsidkaren ges ett utrymme för skönsmässig bedömning både vad gäller valet av referensindex för denna räntesats och storleken på det fasta utrymme som kan läggas till nämnda räntesats.

34 Med hänsyn till den hänskjutande domstolens frågor ska det för fullständighetens skull erinras om att tillämpningen av artikel 1.2 i direktiv 93/13 är av objektiv karaktär och inte beroende av till exempel den information som näringsidkaren ger konsumenten eller av att konsumenten har kännedom om tillämpliga rättsliga bestämmelser (dom av den 6 juli 2023, First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, punkt 31).

35 Konsumentens eventuella uttryckliga eller underförstådda godtagande av att det aktuella avtalet ändras påverkar således inte frågan huruvida de avtalsvillkor som berörs av ändringarna är undantagna från tillämpningsområdet för direktiv 93/13 enligt artikel 1.2 i direktivet.

36 Av vad som anförts följer att artikel 1.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den inte utgör hinder för att pröva huruvida villkor i ett konsumentkreditavtal som ingåtts mellan en konsument och en näringsidkare är oskäliga när näringsidkaren har ändrat dessa villkor för att säkerställa att kreditavtalet är förenligt med bindande nationell lagstiftning om hur räntesatsen ska fastställas, om denna lagstiftning endast föreskriver en allmän ram för att fastställa räntesatsen, samtidigt som näringsidkaren ges ett utrymme för skönsmässig bedömning vad gäller såväl valet av referensindex som storleken på den fasta marginal som kan läggas till.

Den andra frågan

37 Det framgår av fast rättspraxis att det enligt det förfarande för samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF ankommer på EU-domstolen att ge den nationella domstolen ett användbart svar, som gör det möjligt för den domstolen att avgöra det mål som den ska pröva. I detta syfte kan EU-domstolen behöva omformulera de frågor som hänskjutits. EU-domstolen kan dessutom behöva ta hänsyn till unionsbestämmelser som den nationella domstolen inte har hänvisat till i sin fråga (dom av den 15 juli 2021, Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, punkt 31 och där angiven rättspraxis).

38 Det ankommer på EU-domstolen att utifrån samtliga uppgifter som den hänskjutande domstolen har lämnat, och i synnerhet utifrån skälen i begäran om förhandsavgörande, avgöra vilka delar av unionsrätten som behöver tolkas med hänsyn till saken i målet (dom av den 21 mars 2024, Profi Credit Bulgaria (Tjänster som är accessoriska till kreditavtalet), C-714/22, EU:C:2024:263, punkt 48 och där angiven rättspraxis).

39 I förevarande fall har de avtalsklausuler som ingår i det aktuella tilläggsavtalet fastställts i förväg av Raiffeisen Bank, och klaganden har inte haft möjlighet att förhandla fram klausulerna eller att påverka deras innehåll. Det framgår av begäran om förhandsavgörande att enligt dominerande nationell rättspraxis kan avtalsvillkor i tilläggsavtal som genomförs av näringsidkare med stöd av OUG nr 50/2010 inte bli föremål för en prövning av huruvida de eventuellt är oskäliga, även om de inte förhandlats fram med konsumenten.

40 Under dessa omständigheter ska den hänskjutande domstolen anses ha ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 3 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den utgör hinder för nationell rättspraxis enligt vilken en näringsidkares ändringar av villkoren i ett konsumentkreditavtal för att säkerställa att avtalet är förenligt med en nationell lagstiftning, vilken lämnar näringsidkaren ett utrymme för skönsmässig bedömning, inte kan bli föremål för en prövning av huruvida de eventuellt är oskäliga, även om dessa villkor inte har förhandlats fram med konsumenten.

41 Enligt artikel 3.1 i direktiv 93/13 är det endast ett villkor i ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument som inte har varit föremål för individuell förhandling som kan bli föremål för domstolsprövning av huruvida villkoret är oskäligt.

42 Enligt artikel 3.2 i detta direktiv ska det alltid anses att ett avtalsvillkor inte har varit föremål för individuell förhandling om det har utarbetats i förväg av näringsidkaren och konsumenten därför inte har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll. Detta gäller särskilt i samband med i förväg formulerade standardavtal.

43 Även om ankommer på den hänskjutande domstolen att beakta samtliga omständigheter under vilka ett sådant villkor har presenterats för konsumenten för att fastställa huruvida han eller hon har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 juli 2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, punkt 35), har domstolen redan slagit fast att enbart undertecknandet av ett avtal som en konsument ingått med en näringsidkare, där det anges att konsumenten godtar samtliga avtalsvillkor som näringsidkaren har utformat i förväg, inte medför att presumtionen att sådana villkor inte har varit föremål för individuell förhandling kullkastas (beslut av den 24 oktober 2019, Topaz, C-211/17, EU:C:2019:906, punkt 51).

44 Domstolen har även slagit fast att en ändring av ett villkor om räntesatser som ingår i den allmänna politiken för omförhandling av avtal om hypotekslån med rörlig ränta i syfte att göra villkoret förenligt med ett avgörande från en högsta domstol kan utgöra ett indicium på att konsumenten inte har kunnat påverka innehållet i villkoret. Den omständigheten att konsumenten har låtit sin underskrift föregås av en handskriven anteckning om att han eller hon hade förstått avtalsvillkorets mekanism räcker inte för att styrka att villkoret har varit föremål för individuell förhandling (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 juli 2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, punkterna 36 och 38).

45 Av detta följer att man inte enbart på grundval av en presumtion kan konstatera att ett villkor i ett kreditavtal mellan en näringsidkare och en konsument är framförhandlat. Det måste visas att konsumenten faktiskt har haft tillfälle att förhandla om detta villkor och på så sätt påverka villkorets innehåll.

46 Mot denna bakgrund ska den andra frågan besvaras på följande sätt. Artikel 3 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den utgör hinder för nationell rättspraxis enligt vilken en näringsidkares ändringar av villkoren i ett konsumentkreditavtal för att säkerställa att avtalet är förenligt med en nationell

lagstiftning, vilken lämnar näringsidkaren ett utrymme för skönsmässig bedömning, inte kan bli föremål för en prövning av huruvida de eventuellt är oskäliga, även om dessa villkor inte har förhandlats fram med konsumenten.

Rättegångskostnader

47 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (åttonde avdelningen) följande:

1) **Artikel 1.2 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal**

   ska tolkas så,

   att den inte utgör hinder för att pröva huruvida villkor i ett konsumentkreditavtal som ingåtts mellan en konsument och en näringsidkare är oskäliga när näringsidkaren har ändrat dessa villkor för att säkerställa att kreditavtalet är förenligt med bindande nationell lagstiftning om hur räntesatsen ska fastställas, om denna lagstiftning endast föreskriver en allmän ram för att fastställa räntesatsen, samtidigt som näringsidkaren ges ett utrymme för skönsmässig bedömning vad gäller såväl valet av referensindex som storleken på den fasta marginal som kan läggas till.

2) **Artikel 3 i direktiv 93/13**

   ska tolkas så,

   att den utgör hinder för nationell rättspraxis enligt vilken en näringsidkares ändringar av villkoren i ett konsumentkreditavtal för att säkerställa att avtalet är förenligt med en nationell lagstiftning, vilken lämnar näringsidkaren ett utrymme för skönsmässig bedömning, inte kan bli föremål för en prövning av huruvida de eventuellt är oskäliga, även om dessa villkor inte har förhandlats fram med konsumenten.

Underskrifter